

Gotlands runinskrifter 3

Othems socken

G 282 – G 287

Thorgunn Snædal

Othem

Långhus och kor härstammar från mitten av 1200-talet. Tornets nedre del tillkom under 1200-talets förra hälft. Den övre delen av tornet påbyggdes efter mitten av århundradet sedan det nya långhuset uppförts.

I kyrkan finns nu tre runristade gravhällar, G 282, 283 och 284. G 282 ligger omedelbart framför altaret, delvis dold av en träställning. G 283 och 284 ligger bredvid varandra intill korets södra vägg.

De äldsta uppgifterna om runstenarna i Othem finns i Wallins Runographia Gotlandica (tryckt 1749). Enligt den granskade han fem stenar i kyrkan den 10 september 1744. År 1800 kunde Hilfeling endast läsa en inskrift, G 282, men anmärker: ”3ne Runstenar lågo på kyrkogården, men så aldeles av Stenmåssa och nötning fördärfvade att ej ett ord mindre mening derpå kunde läsas.”

1826 läste N.J. Ekdahl inskrifterna på G 282, 285 och 284. 1854 återfann C. Säve endast G 284. Brodern P.A. Säve återfann dock de andra två och granskade år 1864 alla tre stenarna.

Medan G 282 tydligen förvarats i kyrkan i alla fall sedan slutet av 1700-talet låg de övriga kvar på kyrkogården fram till 1950-talet då de fick sina nuvarande platser i samband med en restaurering av kyrkan.

282. Othems kyrka

Litteratur: L 1713, S 38, F 192. W. 90. G. Wallin, Runographia Gotlandica (1) (i Ups. Soc. Scient. Acta 1743, tr. 1749), s. 76; C.G.G. Hilfeling, Resejournal år 1800 (hs F m 58:8 i Kungl. Bibl), s. 118; N.J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), H.1., s.17; Kyrkoinv 1830 (ATA); J.G. Liljegren, Runlära (1832), s. 152; P.A. Säve, Reseberättelse 1864, s. 111 (ATA); G. Stephens, ONRM (1866–67),

s. 768; O.v. Friesen, Ord för kväll och morgon i några svenska ortnamn, Nysvenska studier (1931), s. 167–168, Anteckningar 27.7.1936 (UUB); H. Gustavson, Gotlands ortnamn, O U Å 1938, s. 12; S.B.F. Jansson, skrivelse till RAÄ 30.4.1962; E. Melefors, Byngen, Smissen och Listar (1983), s. 135; Th. Snædal, Medan världen vakar Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16.) 2002, s. 173.

Äldre avbildningar: G.G.G. Hilfelings, a.a, s. 118; Avritning av inskriften i kyrkoinv. 1830.

Gravhäll med runinskrift. Ligger nu i korgolvet, omedelbart framför altaret. En del av stenen är täckt av altarskranket. En träställning framför altaret döljer inskriften. Enligt Hilfelings Journal år 1800 låg stenen ”...i Choret åt Norr...”. Enligt kyrkoinventariet 1830 låg den ”Midt på Chorgolvet”. I senare tid har stenen stympats, troligen i samband med att den flyttades till sin nuvarande plats, varigenom inskriftens slut har gått förlorat. Materialet är grå kalksten, delvis missfärgad till en brun nyans. Den nuvarande längden är 217 cm. Stenen har svagt trapetsoid form, bredden upptill har varit ca 110 cm och nedtill ca 104 cm. Inskriften finns i ett band längs med hällens övre vänstra långsida. Bandets bredd och runornas höjd är 7 cm. I resten av inskriftsbandet finns inga spår av runor. I mitten på hällens övre del finns ett malteserkors.

Inskrift (supplerad efter äldre läsningar):

+ i : rbipin : kos : fyrī : marhitu : sial : af [otaim : a : mik]

5   10   15   20   25   30   35

Īr biðin gōðs fyrī Margitu siāl af Othem, ā mig.

»Må ni bedja om godhet (dvs nåd) för Margits själ från Othem (hon) äger mig.»

G 282. Foto: Georg Gådefors 1980.

Till läsningen: Runorna är ojämnt formade, slitna och grunda med tunna ristningslinjer. De skiljer sig markant från de djupa ramlinjerna, skiljetecknen och korset. Inskriften inleds med ett litet kors. Runorna **a** och **n** har ensidiga bistavar; **s**-runorna har gotländsk form. I 2 **r** är bistavens övre del mycket grund, toppen och basen av huvudstaven är skadade genom flaging. Av 3 **b** saknas nedre bistavens anslutning till huvudstaven genom den sekundärt upphuggna ramlinjen. Samma gäller 5 **b**, vars bistavar ansluter till huvudstaven vid ramlinjerna. Basen av huvudstaven i 8 **k** är bortnött. 9 **o** har dubbelsidiga bistavar, ej parallella med varandra. I mellanrummet mellan andra och tredje ledet i 10 **s** finns en punktformad naturlig fördjupning. 12 **y** är stungen med en djupt huggen punkt; runans topp är något skadad genom vittring. Toppen av huvudstaven och toppen av den högra bistaven i 15 **m** är borta i en skada; samma gäller toppen av huvudstaven i 16 **a** 17 **r** ger intryck av att ha ristats i efterhand som rättelse, runans nedre del är försliten. I 18 **h** är huvudstavens övre hälft skadad genom vittring. Basen av 19 **i** är försliten. I 20 **t** är huvudstavens bas borta i en vittringsskada; den ensidiga bistaven är lång och något böjd. På grund av stymplingen av

hällen saknas spetsen av den övre bistaven och övre hälften av den nedre bistaven i 27 **f**, bistavarna är ovanligt lågt ansatta.

De äldre läsningarna avviker inte på några väsentliga punkter från varandra och redovisas därför inte här. Hilfeling läser **a:mik** medan andra uppteckningar saknar skiljetecken på detta ställe.

Trots skiljetecknet mellan de två första runorna utgör de säkert tillsammans pronomenet (2.prs.pl.) *ir 'I'*, ni. (E. Wessén, Svensk språkhistoria I s. 102). Runföljden **kos**, som G. Wallin och C. Säve uppfattar som Guds namn, återger med all säkerhet gen.sg.n. av adjektivet *gott* och uttrycket *biðia gōðs* är en uppmaning till menigheten att bedja om godhet, dvs nåd, för den avlidnas själ. Samma formulering återfinns på G 284, G 295 Lärbro kyrka och G 322 Rute kyrka.

Uttrycket är inte belagt i Gutalagen eller Gutasagan men att det var känt i fornsvenskan framgår av det tillägg till yngre Västgötalagen som brukar kallas Vidhemsprästens anteckningar: ”*syutandi war stenar biscupær. östgözkær at æðlum. godwiliæðær man. Æn lærðir mæn. æghu goz biðiaæ syal hans. fore þy at han frælsæðhi þem wæl. mæð allum ærllikum lottom*”. (Vestgöta-Lagen 1827, s. 307.) I fornsvenska styr verbet *biþia* genitiv för att uttrycka förvärv eller motsatsen: *biþia kuno*, *biþia friþar*. Under medeltiden ersätts dock genitivkonstruktionerna med preposition eller ackusativ. I Gutalagen och Gutasagan är genitivuttrycken sällsynta och det är svårt att avgöra om *biðia gōðs* varit ett vanligt uttryck i gutniskan. I fornvästnordiskan är uttrycket välbelagt och det är vanligt ännu i nutida isländska.

Namnet *Margit/Margital/Margeta* är belagt i ytterligare några runinskrifter bl.a. G 78 och G 317.

Bestämningen *af Othaim* kan syfta på socknen; troligen avses dock här gården Otemars, belägen ca 2 km väster om kyrkan. Av allt att döma har den gården varit traktens huvudbebyggelse och därför gett kyrkan sitt namn. Om namnet Othem och dess etymologi se H. Gustavson, a.a. s. 12 och E. Melefors a.a. s. 135.

G 282 är svår att tidsfästa. Varken språk eller runformer ger några säkra hållpunkter för en datering närmare än 1300 eller 1400-talet. Th. Snædal daterar G 282, och övriga runristade gravhällar i kyrkan, till 1400-talet (a.a. s. 173).

283. Othems kyrka

Litteratur: L 1714, S 39, F 193, W. 92. G. Wallin, *Runographia Gothlandica* (1) (i Ups. Soc. Scient. Acta 1943, tr. 1749), s. 76; C.G.G. Hilfeling, *Resejournal* år 1800 (hs F m 57:8 i Kungl. Bibl.), s. 115; P.A. Säve, *Reseberättelse* 1864, s. 111 (ATA); S. Söderberg, *Runor* 8 1891 (ATA); *Kyrkoinv.* 1919; O.v. Friesen, *Anteckningar* 23.7.1923 (UUB); H. Gustavson, *OUÅ* 1938, s. 41; G.Arwidsson, skrivelse till RAÄ 19.1.1952; R. Wibeck, rapport till RAÄ 18.11.1954; E. Melefors, *Byngen, Smissen och Listar* (1983), s. 131; Th. Snædal, *Medan världen vakar* (2002) *Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi* (Runrön 16.), s. 173.

Äldre avbildningar: A. Edle, foto 1936 (ATA)

Gravhäll med runinskrift: Den ligger i korgolvet framme vid altaret intill korets södra vägg. Intill ligger G 284. Hällarna låg tidigare på kyrkogården, söder om kyrkan, på en terassmur öster om kyrkogårdsporten. I samband med en restaurering av kyrkan 1954 flyttades de in i kyrkan till sin nuvarande plats. De ligger med huvudändarna åt öster.

Grå kalksten med något ojämn och vittringsskadad ristningsyta. Stenen är sönderslagen i två delar och lagad med stenkitt. Två flisor i vardera långsidan har gått förlorade. Trapetsoid form. Längd 216 cm, bredd 90-102 cm. Inskriften börjar i det övre vänstra hörnet och slutar strax ovanför det nedre högra hörnet. Runorna står med baserna inåt. Deras höjd är 8 cm.

Inskrift (supplerad efter äldre läsningar):

+ i : rbipin : fyrī : haluars : sial : bontanz : i : [a]khnabo : su[m] :									
	5	10	15	20	25	30	35	40	
[ie]ar : unir : ui[l]as									
	45	50							

Ǫr biðin fyrī Hallvar(ð)s siāl, bōndans ī Agnabō, sum hier undir vilas.

»Bedjen för Halvar(d)s själ, bonden i Angelbos, som här under vilar.»

G 283. Foto: Georg Gådefors 1980.

Till läsningen: Runorna är djupa och tydliga. **a-** **n-** och **t-**runorna har

ensidiga bistavar. **r**-runorna har ej sluten form. **s**-runorna har gotländsk form. I 7 **n** är mittpartiet delvis skadat genom vittring. 8 **f** har mycket lågt ansatta bistavar (jfr. G 282). 9 **y** är tydligt stungen med en punkt. I 18 **s** har den yttre ramlinjen längs den högra kanten utnyttjats till runans tredje led. 20 **i** är något skadad i toppen. 24 **o** har dubbelsidiga bistavar, snett uppåt höger, de är ej riktigt parallella. På grund av brottet genom hällens övre hälft har ca 5 cm av ristningen gått förlorad efter 30 **i**, därmed har 31 **a** försvunnit. I 37 **o** är den övre bistaven vittringsskadad, samma gäller bistaven i 39 **u**. Därefter en ca 8 cm lång vittringsskada, som fyllts med stenkitt, där har funnits plats för två runor. Av runa 42 återstår 3 cm av huvudstavens nedre del, resten är borta i en utfylld vittringsskada, det kan därför ej avgöras om runan varit stungen. 44 **i** är något sliten i sin nedre del (den har säkert varit **i**, ej **t**). I 48 **r** kan bistavens konturer följas under stenkittfyllningen i vittringsskadan. En igenfylld spricka går genom runorna 50-53, därigenom kan en ev. **l**-bistav i runa 51 ej skönjas. Ett stycke av mellanledet i 53 **s** är också borta i denna spricka.

De äldre läsningarna avviker inte på några väsentliga punkter från varandra eller runverkets läsning och redovisas därför inte här.

Om pronomenet *ir* se ovan G 282 och där anförd litteratur.

Om namnet *Hallvarðr* se G 120. Troligen visar stavningen **haluars** att *ð*-ljudet inte längre uttalats (jfr. **hehuars** G 293).

Gårdnamnet **aghnabo** åsyftar med all säkerhet gården Angelbos i Lärbro sn, ca 6 km nordost om Othems kyrka (ca 1 km söder om Lärbro kyrka). Det förekommer också på gravhällen 294 i Lärbro kyrka. Om namnet se H. Gustavson a.a. s. 41, E. Melefors, a.a. s. 135.

Inskriften är svår att tidsbestämma. Runformerna och språket ger ingen säker ledning och korsets utformning är heller ingen direkt hjälp. Den är dock troligen senmedeltida, från 1300- eller 1400-talet. Th. Snædal (a.a. s. 173–174) daterar samtliga gravhällar i Othems kyrka till 1400-talet.

284. Othems kyrka

Litteratur: L 1716, S. 41. F 195, W 91. G. Wallin, *Runographia Gothlandica* (1) (i Ups. Soc. Scient. Acta 1743, tr. 1749), s. 76; C.G.G. Hilffeling, resejournal år 1800 (hs F m 57:8 i Kungl. Bibl.), s. 115; N.J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826, H 1 s. 17 (ATA); Kyrkoinv. 1830 (ATA); P.A. Säve, Reseberättelse 1864, s. 111 (ATA); C. Säve, Runanteckningar 15a 1866 (ATA); S. Söderberg, Anteckningar 1891 (i Runor 8, ATA); Kyrkoinv. 1919?; O. v. Friesen, Anteckningar 23.7.1923 (UUB); H. Gustavson, Gotlands ortnamn. O U Å 1938, s. 8; H. Wideen, Gotlands gravstenar 1945 (ATA); Greta Arwidsson, skrivelse till RAÄ 19.1.1952 (ATA); R. Wibeck, rapport till RAÄ 18.11.1954 (ATA); E. Melefors, Byngen, Smissen och Listar (1983), s. 135; Th. Snædal, Medan världen vakar (2002) Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16.), s. 174.

Äldre avbildningar: Avritning av inskriften i kyrkoinv. 1830 (ATA).

Gravsten med runinskrift, ligger i korgolv, framme vid altaret på södra sidan, omedelbart norr om G 283. Om hällens tidigare placering se G 283. Grå kalksten med inslag av hårdare material. Trapetsoid form. Längd 201 cm, bredd 90-81 cm. Ett inskriftsband löper längs hällens kanter. Inskriften är placerad längs huvudändan och den vänstra långsidans övre del. Runorna står med baserna utåt. Deras höjd är 6 cm.

Inskrift:

+ **bipin kos : firi nikulas : sial : af k-ite : sum er uilis uti**

5   10   15   20   25   30   35   40

Biðin gōðs firi Nikulas siäl af Klinte, sum hier vilis ūti.

»Bedjen om godhet (dvs nåd) för Nikulas själ från Klints, som här vilar uti.»

G 284. Foto: Georg Gådefors 1980.

Till läsningen: Runorna är överlag mycket grunda på grund av trampslitning och läsningen har gjorts vid släpljus. Skiljetecken

saknas på flera ställen. **s**-runorna har gotländsk form. 1 **b**, som ej har full runhöjd, är kraftigt sliten. den nedre bistavens ristningsbotten är skönjbar, den övre kan endast anas. En spricka i hällens övre högra hörn går genom runan och har tagit bort basen i 2 **i**. I 3 **p** är huvudstavens topp bortnött, runan har stor påse. Den ensidiga bistaven i 5 **n** är svagt böjd och går ända ned till ramlinjen, samma gäller 13 **n**. 7 **o** har dubbelsidiga bistavar; den nedre är tydlig, den övre är skönjbar endast vid gynnsam belysning. I 8 **s** är det tredje ledet helt förslitet. Av 11 **r** återstår huvudstavens mitt samt 3/4 delar av bistavens nedre del och den övre bistavens nedre ansättning mot huvudstaven. I 13 **n** är bistavens nedre spets borta i en vittring. Av bistaven i 16 **u** återstår mittdelen, basen och toppen förslitna. I 19 **s** finns inga säkra spår av det tredje ledet. Endast nedre punkten är bevarad i det följande skiljetecknet. I 23 **l** är bistaven endast mycket svagt skönjbar, samma gäller runa 25 **f**. Av runa 27 är de nedre 2/3 delarna bevarade; på platsen för spetsen av en **l**-bistav finns en ytterst grund och tunn linje, som skulle kunna vara rester av en sådan. I 29 **t** är toppen delvis skadad genom en vittring, som också skadat följande runa; eventuellt kan en höger **t**-bistav ha gått förlorad i denna skada. 30 **e** är tydligt stungen med en punkt samma gäller 34 **e**. Tredje ledet i 31 **s** är starkt vittrat. I 33 **m** är den vänstra bistaven mycket grund. I 35 **r** kan bistavens nedre del inte följas med säkerhet, runan har sluten form. Till vänster om 36 **u** finns på platsen för en **t**-bistav en naturlig fördjupning. Toppen av 36 **u** är borta på grund av denna fördjupning och förslitningsskador. I 37 **i** är ett stycke av den övre delen borta i en vittringsskada. I 38 **l** kan ett stycke av bistaven endast anas mycket svagt vid släpljus. I 40 **s** är huvudstavens nedre hälft borta i en vittring; runans tredje led anas mycket svagt. 42 **t** har dubbelsidiga bistavar. På huvudstaven finns tre punktformade

fördjupningar, troligen naturliga. 43 i har kraftiga vittringsskador på huvudstavens mitt, det kan därför ej avgöras om runan varit stungen.

Den äldsta läsningen av G 284 återfinns i Wallins Runographia, s. 76:

bipin : kos : fyrī : nikulas : sial : af : keiti : sum : eruilis uti

Hilfeling, som besökte Othem år 1800, gjorde inget försök att tyda inskriften. G 284 bör ha varit en av de runstenar som han såg utanför kyrkan: ”3ne Runstenar lågo å kyrkogården. men så aldeles av Stenmåssa och nötning fördärfvade att ej ett ord mindre mening derpå kunde läsas.”

C. Säve granskade inskriften 1851: + **bipin : kop : firi : nikulas : sial : af : kikin : sum : e[r uilis] uti**. Någon förklaring till runföljden **kikin** lämnar han inte. Samma läsning har P.A. Säve i sin reseberättelse från 1864, s. 111.

Ekdahls läsning från 1826 är förvirrad, han tycks ha blandat ihop inskrifterna G 283 och 284.

Läsning i släpljus 1979 visade att den andra runan i gårdnamnet **k-ite** troligen har varit **I**. Sannolikt avses Klints gård i Othems socken, ca 5 km sydost om kyrkan. om namnet se H. Gustavson, a.a. s. 8; E. Melefors, a.a. s. 135. Om uttrycket *biðia gōðs* se G 282. Om namnet *Nikulās*, som är välbelagt i det gotländska runmaterialet, se G 11.

Liksom de andra gravhällarna i kyrkan är G 284 svår att tidsfästa närmare än till 1300- eller 1400-talet. Th. Snædal (a.a. s. 173–174) daterar samtliga gravhällar i Othems kyrka till 1400-talet.

285. Othems kyrka

Litteratur: L 1715, S 40, F 194, W 93? G. Wallin, *Runographia Gothlandica* (1) (i Ups. Soc. Scient. Acta 1743, tr. 1749), s. 76; C.G.G. Hilfeling. *Resejournal* år 1800 (hs F m 57:8 i Kungl. Bibl.), s. 115; N.J. Ekdahl, *Resa på Gotland 1826*, s. 17 (ATA); *Kyrkoinv.* 1830 och 1919 (ATA); E. Melefors, *Byngen, Smissen och Listar* (1983), s. 132; Th. Snædal, *Medan världen vakar* (2002) *Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi* (Runrön 16.), s. 174.

Äldre avbildningar: Avritning av inskriften i kyrkoinventariet 1830.

Gravsten med runinskrift, nu borta. Enligt uppgift i kyrkoinventariet år 1830 låg den ”utanför kyrkodörren på kyrkogården”. C. Säve kunde inte återfinna den vid sitt besök där år 1854. Möjligen är den identisk med den häll av ljusgrå kalksten som ligger utanför korportalen. E. Wessén undersökte stenen 1944 och konstaterade att ”utefter stenens kanter skymta ramlinjer för inskrift. Men några säkra rester av runor kunna icke skönjas. Längd 188 cm, bredd 85 cm”. Detta resultat bekräftades vid släpljusgranskning 1979. Det går alltså inte att fastställa om denna sten är identisk med G 285 eller G 286.

Inskrift enligt S 40:

+ **biṕin : firi : linata : sial : i filum**
                   5   10   15   20   25

Biðin firi Lī(k)nata siāl ī Filum.

»Bedjen för Li(k)nats i File själ.»

Den äldsta läsningen finns i Wallins *Runographia*: **biṕin : koṕt : linata : sial : i : filum.**

N.J. Ekdahl 1826: + **biṕin : firi : linata : sial : ifilum.**

Kyrkoinventariet 1830: + **biþin** : **firilinata sial** : **ifilum-**

I sin reseberättelse från 1864 ger P.A. Säve en ofullständig läsning av en runinskrift på en gravhäll som låg ”såsom trappsteg ned till förra kyrkogårdsluckan” men av resterna av inskriften talar emot att det skulle vara frågan om G 285, se vidare G 286.

Namnet *Lī(k)natr* < *Likn(h)vatr* är belagt i ytterligare några runinskrifter. Om namnet se G 113.

Gårdnamnet **i filum** avser med all säkerhet File i Othems sn, ca 2 km söder om kyrkan (E. Melefors, Byngen, Smissen och Listar (1983), s. 132.)

286. Othems kyrka

Litteratur: L 1717, S 42, F 196. P. A. Säve, Reseberättelse 1864 (ATA) s. 111 (S 40 n, s. 9).

Gravsten med runinskrift, nu borta. De enda relativt detaljerade uppgifterna om hällen finns i P.A. Säves reseberättelse från år 1864. Enligt honom låg stenen som trappsten ned till södra kyrkogårdsluckan. Den hade svagt trapetsoid form och var 192 cm lång, 103 cm bred upptill och 93 cm bred nedtill; tjockleken var ca 20 cm. Det kan inte avgöras om den slitna kalkstenshäll som nu ligger utanför korportalen är identisk med någon av hällarna G 285 eller 286.

Inskrift enligt P.A. Säve:

...a---...rirslilakie : i...ili...iripirmfi...

(”aldeles utsliten; inne på stenen: AN 1775 D 30...”)

Dessa inskriftsrester ger ingen språklig mening och då P.A. Säve endast har skisserat runorna är läsningen mycket osäker. Eftersom ingen tidigare läsning av denna inskrift är känd kan det ej avgöras om denna inskrift är den som åsyftas av Liljegren och C. Säve.

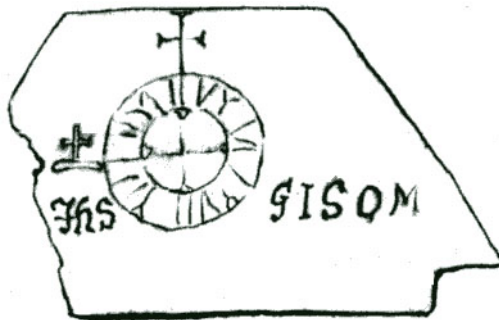
Othemars, Othems socken

Litteratur: F 197. P.A. Säve, Reseberättelse 1864, s. 111.

Äldre avbildningar: P.A. Säve, Reseberättelse 1864, s 111.

Numera borta. Enda uppgiften finns i P.,A. Säves reseberättelse från 1864: "Sten 2 aln lång o 1:8 bredast, funnen vid Otemars 1850 hos husbonden L. Larsson (der den fordom, t ex hos G.I.S. Göran Joh.son O.M. = Otemars varit för=flis ovan spisen (?)"

På Säves avbildning syns ett cirkelformat inskriftsband i vilket han skisserat rester av inskrift som kan ha varit runor. I sin kommentar säger han dock inget om denna inskrift.

287. Slitebacken, Othems socken. Nu i Statens Historiska Museum

Litteratur: O. Montelius, Från Jernaldern 1869, s. 52 nr 373; G. Stephens ONRM 2 (1884), s. 874; S. Bugge i Norges Indskrifter med de ældre Runer I, s. 100 (1892); B. Salin, De nordiska guldbraktaterna (i ATS 14:2, 1895), s. 102; H. Öberg, Guldbraktaterna från Nordens folkvandringstid (1942), s. 91-93; Danmarks Runeindskrifter, Text (1942), sp. 544-545 (jfr. även sp. 790-791; M. Olsen, Fra norrønn filologi, 1949, s. 30-31; M.B. Mackeprang, De Nordiske Guldbraktater (1952), s. 42, 157; W. Krause, Die Runeninschriften im älteren Futhark, 1966, s. 245-246; Gotlands runinskrifter bd 1, s 127-130; Th. Snædal, Medan världen

vakar (2002) Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi (Runrön 16.), s. 36–38.

Äldre avbildningar: Salin, a.a. fig.

Guldbrakteat med runinskrift. Den förvaras i Statens Historiska Museum, inv.nr 69.

Brakteaten är funnen 1755. Enligt uppgift i SHM katalog av en hantlangare vid artilleriet, där saknas uppgift om fyndplatsen men O. Montelius uppger Slite-backe i Från Jernåldern 1869, s. 52.

I Stephens' förteckning över brakteater har den nummer 45. Brakteatens diameter är 26,5 mm, vikten 3,4 gr, guldhalt 87,5. Den 2 mm höga runinskriften är högerlöpande och utan ramlinjer. Brakteaten är en variant av den gotländska C-typ (Öberg C VIII), som återfinns i sammanlagt 10 runbrakteater, specificerade under G 143. Fyra sinsemellan något olika stämplor har använts inom gruppen. För brakteaten från Slitebacken har samma stämpel använts som för G 143. Om dessa brakteater och deras datering se G 85 och G 143 och Th. Snædal, a.a. s. 36-38.

Inskriften har samma utseende som bl.a. G 85, G 89 och G 143:

e ēli I

G 287. Helhetsbild. Foto: Gabriel Hildebrand 1997 G 287. Detalj. Foto: Gabriel Hildebrand 1997

Inskriften är mycket nött och delvis otydlig. I-huvudstaven i binderunan **ēli** är nött särskilt i sina nedre delar, bistaven säker. Präglingen syns nästan inte alls på baksidan. Upphängningsöglan avslutas med en dekorativ liten spiral på baksidan.

I artikeln om G 85 (i GR 1 s. 127–130), där Wessén även redovisar övriga brakteater i denna grupp, ges följande läsning: **eeil**, och Wessén kommenterar: ”Första runan är ett tydligt **e**. Avståndet till följande runa är kort, men tydligt. Andra **e**-runan (i binderunan **ēli**) är betydligt bredare; man skulle därför också kunna läsa **fi**. Det finns emellertid kontakt såväl mellan bistavarna i **e** som mellan **l** och **i**. En binderuna är sålunda ofrånkomlig. Sista runan är **l**, klart fristående, med staven svagt böjd.”

Marstrander (a.a. s. 77) läser inskrifterna **eehu** resp. **eehwu** och ser ett samband mellan bildframställningen och inskriften: ”Jeg tror det er en forbindelse mellem figurframstillingen og innskriften og at denne inneholder gudenavnet (runenamnet) i tilltaleformen *ehu* og (med analogisk *w* som hos Wulfila) *ehwu*. Det första **l** står likaledes for *Ehu*[...]. Inskriften inneholder altså et to ganger gjentatt *Ehu*.”

Krause (1966 s. 243-244) läser som Wessén **eeil**, och vill med Marstrander se ett samband mellan inskriften och bilden. Krause förbinder runorna med “das alte Wort *ehwar* (an. *jór*): „das unter ungeklärten Bedingungen zu *ehaR* werden konnte“. Krauses resonemang mynnar ut i slutsatsen „Jedenfalls handelt es sich um ein magisches Formelwort, mit dem vermutlich der Gott Odin als Besitzer des Sleipnir angerufen werden sollte.“

Magnus Olsen (a.a. s. 30f.) tolkar dessa gotländska brakteatinskrifter som ett ofullständigt återgivet **ek erilar** och anser att de flesta brakteatinskrifter inte kan bedömas som vanliga urnordiska inskrifter

eftersom runorna på brakteater var ett led i smyckets – amulettens – utstyrelse. De förutsätter inte samma runkunnighet som vanliga inskrifter utan kopieras från brakteat till brakteat utan verklig förståelse. Till Olsens uppfattning ansluter sig Wessén (i GR 1 s. 129): ”Det kan enligt min övertygelse inte råda något tvivel om att denna syn på brakteatinskrifterna är riktig. Den sannolikt icke läskunnige brakteatsmeden har sökt efter ett mönster. Han har funnit ett sådant i något föremål med den vanliga formeln **ek erilar**.”

Olsens tolkning är väl inte så övertygande som Wessén gör gällande och att detta gäller även övriga tolkningsförslag. Oavsett om brakteattillverkaren haft ett rättskrivet **ek erilar** som förebild har han enligt Olsens och Wesséns resonemang inte förstått innebörden. Inskrifterna kan därför inte ’översättas’ till **ek erilar**, utan har snarast haft en dekorativ funktion (Th. Snædal a.a., 2002 s. 36-38).